

AZJA POŁUDNIOWO-WSCHODNIA

Małgorzata Pietrasiak

WIETNAM – EWOLUCJA SYTUACJI REGIONALNEJ I STOSUNKI Z MOCARSTWAMI W CIENIU SPORU NA MORZU POŁUDNIOWOCHIŃSKIM

Od izolacji do wielokierunkowej polityki zagranicznej

Źródła dzisiejszej polityki zagranicznej Wietnamu należy szukać w drugiej połowie lat 80. XX w., kiedy trudna sytuacja wewnętrzna i izolacja międzynarodowa wymusiły zmianę polityki wewnętrznej. VI Zjazd Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW) obradujący w 1986 r. dał impuls do prowadzenia otwartej polityki gospodarczej. Kolejne decyzje utrwały ten kierunek. Rezolucja nr 13 z 20 maja 1988 r. *Wielokierunkowa orientacja polityki zagranicznej*¹ stwierdzała, że dyplomacja powinna służyć stabilizacji gospodarczej i wspomagać gospodarkę. W rezolucji podkreślono również konieczność stabilizowania sytuacji międzynarodowej, działanie na rzecz pokoju oraz przeorientowanie polityki zagranicznej w kierunku multilateralizacji. „Więcej przyjaciół, mniej wrogów” – to było nowe hasło lansowane przez wietnamskie władze. Rezolucja podkreślała konieczność nie tylko rozwiązania problemu Kambodży po interwencji wietnamskiej i poprawę relacji z Chinami, ASEAN, Europą Zachodnią, ale „krok po kroku normalizowania stosunków ze Stanami Zjednoczonymi”².

Rząd wietnamski musiał wypracować nową koncepcję bezpieczeństwa. We wrześniu 1990 r. odbyły się rozmowy chińsko-wietnamskie w Chengdu, gdzie

¹ David W.P. Elliott, *Changing Worlds. Vietnam's Transition from Cold War to Globalization*, Oxford University Press, New York 2012, s. 63.

² Carlyle A. Thayer, *Vietnamese Diplomacy, 1975–2015. From Member of the Socialist Camp to Proactive International Integration*, http://viet-studies.info/kinhte/VietDiplomacy_Thayer.pdf.

udało się wypracować pokojowy plan dla Kambodży³. Rozmowy te również otworzyły drogę do normalizacji stosunków z Pekinem i odmrożenia wzajemnych relacji, choć w opinii publicznej funkcjonuje przeświadczenie, że Wietnam w tych rozmowach poszedł na zbyt duże ustępstwa⁴.

Pojawili się reformatorzy, którzy w polityce zewnętrznej nadawali priorytet sprawom gospodarczym. Wśród nich był też Tran Xuan Bach, wybrany do Biura Politycznego na VI Zjeździe, uważany za następcę Nguyena Van Linha⁵ – wietnamskiego „Borysa Jelcyna”, który zawsze priorytetowo traktował relacje regionalne. Pod koniec lat 80. wyraźnie ożywiły się kontakty dyplomatyczne z państwami Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej. Po podpisaniu porozumień w Paryżu w sprawie Kambodży w 1991 r. państwa ASEAN z należytą powagą potraktowały wolę pojednania, a droga do poszerzenia stowarzyszenia została otwarta.

VII Zjazd KPW obradował już w nowej sytuacji międzynarodowej, której centralnym punktem był upadek komunizmu w państwach Europy Środkowo-Wschodniej oraz rozpad ZSRR. Współpraca z Zachodem stała się konieczna. To wówczas ten cel przełożono na slogan: „Wietnam chce być przyjacielem wszystkich państw na świecie i walczyć o pokój, niezależność i rozwój”.

W 1992 r. Wietnam stał się członkiem obserwatorem, a w lipcu 1995 na konferencji ministrów spraw zagranicznych państw członków ASEAN w Brunei pełnoprawnym członkiem stowarzyszenia. Oprócz państw regionu Azji Południowo-Wschodniej Wietnam podjął wysiłek w kierunku normalizacji stosunków z trzema mocarstwami: USA, Japonią i Chinami. U progu polityki *doi moi*⁶ miał nieregulowane stosunki ze wszystkimi tymi państwami. W listopadzie 1992 r. Japonia, obecnie ważny partner handlowy, przywróciła normalną współpracę z Wietnamem. Ogromne znaczenie dla Socjalistycznej Republiki Wietnamu miała poprawa stosunków z Chinami, zwłaszcza podpisanie w 1999 r. porozumień regulujących przebieg granic lądowych. Prezydent Bill Clinton 11 lipca 1995 r. ogłosił nawiązanie stosunków dyplomatycznych z Wietnamem, co otwierało drogę do kolejnych organizacji międzynarodowych. Wśród nich oprócz wspomnianego ASEAN znajdowały się ARF (ASEAN Regional Forum), APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation; od 1998), EAS (East Asia Summit; od chwili powołania w 2005 r.). Hanoi

³ Richard Solomon, *Exiting Indochina. U.S. Leadership of Cambodia Settlement & Normalization with Vietnam*, United States Institute of Peace Press, Washington 2000, s. 4.

⁴ Lena Sun, *Leaders of Vietnam, China Held Secrets Talks*, „Washington Post”, https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1990/09/19/leaders-of-vietnam-china-held-secret-talks/493fbfd0-e-5a3-44d6-9af2-d811bca2c93e/?utm_term=.1ab3f53825e1 [dostęp 3 stycznia 2017].

⁵ Nguyễn Văn Linh (1915–1998), w latach 1986–1992 sekretarz generalny Komunistycznej Partii Wietnamu, a zarazem faktyczny przywódca Wietnamu.

⁶ Program reform obejmujący m.in. zainicjowanie systemu rynkowego, restrukturyzację przedsiębiorstw państwowych, otwarcie gospodarki na współpracę z zagranicą i reformę rolnictwa (przyp. red.).

kilkakrotnie gościło szczyty tych organizacji: ASEAN w 1998 i 2010 r. oraz piąty szczyt EAS 30 października 2010 r. Obecnie Wietnam z szesnastoma partnerami ma podpisane umowy o wolnym handlu (FTA) – oprócz państw ASEAN – również z Australią i Nową Zelandią, Indiami, ChRL, Republiką Korei, Chile i z UE, w ramach TPP (Partnerstwa Transpacyficznego) i Euroazjatyckiej Unii Celnej. Warto zwrócić uwagę na to, że Wietnam nie tylko nie obawia się wolnego handlu ze swoimi partnerami, ale wyraźnie traktuje ten typ porozumień jako ważny czynnik dyplomacji ekonomicznej stymulującej rozwój gospodarczy.

Wietnam jako członek ASEAN wpisuje się również w jego politykę, a stowarzyszenie, jeśli chodzi o projekty regionalne, utrzymuje równy dystans (i równe zbliżenie) do USA, Chin, Japonii, Rosji i Indii, nie pozwalając się wepchnąć w zależności od żadnego z ośrodków politycznych. Najważniejsze spośród nich to Chiny i Stany Zjednoczone. Również w strategii regionalnej Wietnamu, ze względu na nierozwiązany i niezwykle groźny konflikt na Morzu Południowochińskim, te dwa mocarstwa odgrywają najważniejszą rolę.

Nowe otwarcie z USA

Wietnam wpisał się w amerykańską strategię powrotu do Azji. Ameryka jest nie tylko ważnym partnerem handlowym, ale i wsparciem dla politycznych celów Hanoi.

Dlatego też Wietnam pozytywnie przyjął większe zaangażowanie amerykańskie w regionie, a dwustronne stosunki z tym partnerem należy postrzegać przez pryzmat trójkąta Stany Zjednoczone–Chiny–Wietnam. Zbalansowanie rosnącego znaczenia Chin stało się dla wietnamskich władz racją stanu.

Bardzo wiele informacji na temat trójkąta Stany Zjednoczone–Chiny–Wietnam przynoszą badania opinii publicznej. Organizacja Pew Research Center w roku 2015 przeprowadziła obszerne badania na temat polityki globalnej USA w kontekście wzrostu pozycji Chin na świecie⁷. Przede wszystkim warto zauważyć, że nieco więcej niż połowa azjatyckich państw pozytywnie odnosi się do amerykańskiego *pivot to Asia*, uznając, że będzie to balansowało wpływy Chin. Wśród badanych państw najbardziej zadowolony jest Wietnam. Aż 71% respondentów pozytywnie ocenia defensywny powrót Ameryki do Azji (13% negatywnie). Podobne są rezultaty badań przeprowadzone wśród Filipińczyków, choć amerykański *pivot*

⁷ Richard Wike, Bruce Stokes, Jacob Poushter, *Global Publics Back U.S. on Fighting ISIS, but Are Critical of Post-9/11 Torture Asian Nations Mostly Support TPP, Defense Pivot – but Also Value Economic Ties with China*, <http://www.pewglobal.org/files/2015/06/Balance-of-Power-Report-FINAL-June-23-2015.pdf> [dostęp 3 stycznia 2017].

negatywnie oceniło więcej respondentów – 22%. Natomiast Malezyjczycy, obawiając się, że może to skonfliktować region z Chinami, w 54% źle oceniają obecność wojskową USA w Azji; 29% respondentów ocenia to zjawisko pozytywnie.

W ocenie Wietnamczyków Stany Zjednoczone mają aż 78% pozytywnych notowań, jedynie 13% postrzega Amerykę negatywnie. Wśród państw regionu jedynie Filipiny i Korea Południowa lepiej postrzegają Amerykę, dając jej odpowiednio 92% i 84% pozytywnych głosów. Co ciekawe, tacy sojusznicy jak Australia i Japonia gorzej postrzegają USA niż Wietnam. Wśród Australijczyków procent negatywnych głosów wynosił 28, pozytywnych – 63, w Japonii zaś negatywnych głosów było 29%, a pozytywnych 68%.

Zdecydowanie lepsze zdanie o Ameryce ma młodzież niż starsi Wietnamczycy. W grupie 18–29 lat 88% Wietnamczyków pozytywnie ocenia Amerykę, w grupie 29–49 lat – 77%, powyżej 50 lat pozytywnie postrzega Amerykę 64% Wietnamczyków. Oznacza to, że wojna indochińska traktowana jest w kontekście historycznym; nawet w wypowiedziach wielu Wietnamczyków pojawia się zdanie, że źródłem nieszczęść były nie Stany Zjednoczone, ale zimna wojna i zachęcanie Wietnamu przez ówczesnych sojuszników do wojny. Wietnamczycy widzą w Ameryce symbol rozwoju. Aż 95% uważa, że lepiej im się żyje dzięki wolnemu handlowi mimo rosnących nierówności społecznych⁸.

Nadal podziw budzi gospodarka amerykańska – 50% Wietnamczyków uważa, że Stany Zjednoczone są liderem światowej gospodarki. Aż 67% sądzi, że Chiny nigdy nie wyprzedzą Ameryki jako potęgi gospodarczej, w odróżnieniu od Australii, Korei Południowej czy Malezji, których to respondenci w większości uważają, że Chiny prześcigną Amerykę w rozwoju gospodarczym. Badania wskazały, że ponad połowa (55%) respondentów na całym świecie pozytywnie ocenia globalną rolę Chin. Na 39 badanych państwach 27 miało pozytywną opinię, Chiny pozytywnie oceniło 57% respondentów, głównie w Afryce, w Ameryce Łacińskiej i w Azji Wschodniej. Ta ocena bardzo różniła się w Wietnamie. Aż 74% Wietnamczyków rolę Chin oceniło negatywnie, a zaledwie 19% pozytywnie. Gorzej oceniono Chiny jedynie w Japonii: 89% negatywnie, a zaledwie 9% pozytywnie. Najlepiej oceniła Chiny Malezja – tu było aż 78% pozytywnych opinii na temat roli Chin.

Amerykański zwrot ku Azji wyrażał się też inicjatywą TPP. Pew Research Center zapytało o to beneficjentów projektu. I tak najbardziej entuzjastycznie do TPP podchodzili Wietnamczycy: aż 89% uznało to za dobrą inicjatywę, a zaledwie 2% za złą (wśród młodzieży w wieku 18–29 lat aż 95% uważa, że jest to dobry projekt), przy średniej ocenie 23% uważa za złą, a 53% za dobrą. Malezja, drugi partner regionu w TPP, znacznie gorzej oceniła tę inicjatywę: 18% respondentów uważa,

⁸ Tamże, <http://www.pewglobal.org/2015/06/23/global-publics-back-u-s-on-fighting-isis-but-a-re-critical-of-post-911-torture/> [dostęp 13 października 2016].

że jest ona zła, a 38% – że dobra. Amerykanie też nie należą do entuzjastów TPP – 29% uważa je za złe, a 49% za dobre. Większość państw TPP pozytywnie widzi wzmocnienie więzi gospodarczych z USA. Zapytani o to Wietnamczycy w 69% preferują wzmocnienie więzi z Ameryką; 18% uważa, że Wietnam powinien wzmocnić więzy z Chinami; 45% sądzi, że z oboma mocarstwami.

Badania przeprowadzone w 2015 r., jak również wcześniej, w 2014 r., w kontekście badania pozycji amerykańskiej w świadomości Wietnamczyków świadczą o uznaniu dla międzynarodowej roli Stanów Zjednoczonych. Wietnamczycy postrzegają USA nawet lepiej niż sprawdzeni sojusznicy amerykańscy w regionie. Co zatem składa się na dobrą pozycję Ameryki w świadomości Wietnamczyków? Jest to zarówno rozwijająca się współpraca gospodarcza, jak i współpraca polityczna i w dziedzinie bezpieczeństwa. Widoczne jest rosnące zaufanie, na przykład udział Wietnamu w Korpusie Pokoju, szkolenia, wspólne ćwiczenia, obecność okrętów w bazie Cam Ranh⁹, patrolowanie Morza Południowochińskiego czy też Inicjatywa Dolnego Biegu Mekongu. Zwłaszcza nadzieje na wsparcie amerykańskie w konflikcie o Wyspy Spratly i Paracelskie na Morzu Południowochińskim motywują obecnie Wietnam do ściślejszej współpracy politycznej z administracją amerykańską, choć z całą pewnością interes amerykański w tym regionie definiowany jest inaczej. Chodzi o wolność żeglugi i stabilizację regionalną. Bez wątpienia rezygnacja prezydenta Donalda Trumpa z inicjatywy TPP podważy zaufanie Wietnamczyków do Ameryki i przyzna rację tym wszystkim doradcom i ekspertom, nie tylko wietnamskim, którzy zalecali Wietnamczykom ostrożność w relacjach z Ameryką.

Na dobrą ocenę USA składa się też zła ocena Chin w świadomości Wietnamczyków. Ma ona historyczne uzasadnienie, ale obecnie główną osią napięcia jest spór na Morzu Południowochińskim.

Chiny – ideologiczny sojusznik i polityczny konkurent

Na pytanie Pew Research Center, co jest ważniejsze: być nieustępliwym wobec Chin odnośnie do sporów terytorialnych czy też mieć silne relacje gospodarcze z Chinami, aż 78% Wietnamczyków odpowiada, że ważniejsza jest nieustępliwść wobec Chin w konflikcie o wyspy, a jedynie 17%, nie bacząc na te zatargi, uważa, że należy wzmacniać z nimi relacje gospodarcze¹⁰.

⁹ Należy podkreślić, że Wietnam zgodził się na otwarcie portu w Cam Ranh i możliwość dokonywania tam drobnych napraw, uzupełniania wody itp., ale niezmiennie dementuje, że baza mogłaby być wydzierżawiona jakiemukolwiek mocarstwu – ma pozostać w rękach wietnamskich.

¹⁰ R. Wike, B. Stokes, J. Poushter, *Global Publics...*

Chiny starają się odpowiedzieć na militarną supremację USA własnymi inicjatywami, takimi jak: Asian Infrastructure Development Bank (AIIB), projektem Nowego Jedwabnego Szlaku, One Belt – One Road (OBOR) oraz budową sztucznych wysp na Morzu Południowochińskim. Wypełnienie tych projektów będzie częścią „chińskiego snu”, odrodzeniem chińskiego narodu, jego aspiracji zmierzenia się z Ameryką. Ta wizja ma dotyczyć nie tylko Chin, ale i wychodzić naprzeciw globalnym wyzwaniom. Ten pomysł jednak nie idzie w parze z aspiracjami amerykańskimi. To tych pomysłów najbardziej boją się doświadczeni historycy wietnamscy.

Obecnie najważniejszym projektem chińskim jest ustanowienie kontroli nad cieśniną Malakka i Morzem Południowochińskim. Przez cieśninę do państw regionu sprowadzana jest arabska ropa naftowa. Chiny zgadzają się rozmawiać z innymi państwami włączonymi w konflikt tylko na zasadach dwustronnych i pod warunkiem uznania suwerenności Chin nad tym obszarem. Wyraźnie Chiny odrzucają jakiegokolwiek umiędzynarodowienie sporu, włączenie się innych mocarstw czy organizacji międzynarodowych. Wielostronna dyplomacja nie wchodzi w grę. Chiny powtarzają, że nie mają celów „imperialnych”, są jedynie przeciwnikami realizacji podobnych celów w wykonaniu USA i ich „powrotu do Azji”. Ponieważ dla Chin Wietnam jest niezwykle ważny z punktu widzenia bezpieczeństwa, wszelkie próby zbliżenia z Ameryką wywołują kolejne napięcia. Z punktu widzenia Pekinu Stany Zjednoczone wykorzystują Wietnam, by skonfliktować go z Chinami. Poprawa relacji amerykańsko-wietnamskich podważa chińskie cele w Azji Południowo-Wschodniej. Stany Zjednoczone podsycają napięcie chińsko-wietnamskie, by usprawiedliwić obecność militarną w regionie¹¹.

Wietnam pozostaje w sieciach bliskości geograficznej, cywilizacyjnej, ale co najważniejsze – ideologicznej. Bez wsparcia przykładem chińskim trudno sobie wyobrazić, by w Wietnamie przetrwał system jednopartyjny. Zbieżności systemowe między Wietnamem i jego „starszym bratem” są duże¹². Ponadto Chiny pozostają głównym gospodarczym partnerem Wietnamu, inwestorem i dostawcą pomocy finansowej.

¹¹ James Bellacqua, *The China Factor in U.S.–Vietnam Relations*, CAN China Studies, Alexandria 2012, s. 2.

¹² Małgorzata Pietrasiak, *Specyfika cywilizacyjnego oddziaływania Chin w regionie Azji Wschodniej*, w: tejsze, *Fenomen Chin. Wybrane problemy polityki wewnętrznej i zagranicznej Chińskiej Republiki Ludowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007; tejsze, *Wietnamski model systemu społeczno-gospodarczego i jego analogie do modernizacji chińskiej*, w: Krzysztof Gawlikowski, Małgorzata Ławacz (red.), *Wielkie przemiany w Chinach. Próba bilansu reform Deng Xiaopinga*, Wydawnictwo SWPS, Warszawa 2012, s. 310–323.

Tabela 1. Najwięksi inwestorzy w Wietnamie w 2013 r.

Lp.	Państwo	Inwestycje w mln dolarów
1	Japonia	33 665,12
2	Singapur	28 875,31
3	Republika Korei	28 711,09
4	Taiwan	27 784,79
5	Brytyjskie Wyspy Dziewicze	15 411,87
6	Hongkong	12 550,63
7	USA	10 602,85
8	Malezja	6 942,31
9	Chiny	6 942,31
10	Tajlandia	6 445,38

Źródło: 2014 *FDI Report: Vietnam*, <http://www.iffr.com/Article/3306955/2014-BIZ-Report-Vietnam.html> [dostęp 2017 rok].

Z kolei jeśli chodzi o obrót towarowy w eksporcie (dane dotyczą 2014 r., w miliardach dolarów) największym partnerem są Stany Zjednoczone (29,9), Chiny (17,5), Japonia (15,2), Korea Południowa (7,92) i Niemcy (7,64). Największy import pochodzi z Chin (44,7), Korei Południowej (21,7), Japonii (11,9) i Singapuru (7,98)¹³.

Z powyższych danych wyłania się obraz gospodarczych partnerów Wietnamu – są to państwa regionu, w tym największy partner – Chiny, oraz Stany Zjednoczone. W społecznym obiegu Chiny jednak pozostają wrogiem numer jeden Wietnamu, mimo że przecież kulturowo i cywilizacyjnie oba państwa są sobie bliskie. Przykładem może być otwarcie Instytutu Konfucjusza przy uniwersytecie w Hanoi w 2014 r., które wywołało ogromne kontrowersje¹⁴.

Nie mniej jednak pragmatyzm po obu stronach wyznaczał kolejne etapy zbliżenia. W 2008 r. obie strony podniosły rangę wzajemnych stosunków do strategicznych i wszechstronnych (*comprehensive, strategic, cooperative partnership*), rozwiązanie konfliktu na Morzu Południowochińskim nie przybliżyło się ani o krok. W 2010 r. Wietnam wykorzystał przewodnictwo w ASEAN, aby umiędzynarodwić konflikt, mając nadzieję, że uda się go rozwiązać na bazie dyplomacji wielostronnej. Wietnam próbował do swoich racji przekonać USA i Japonię. Sekretarz stanu Hillary Clinton mówiła o swobodzie nawigacji, o sprzeciwie USA wobec używania metod siłowych do rozwiązania sporu. Chiński minister spraw zagranicznych był zdecydowanie przeciwny ingerowaniu w konflikt mocarstw trzecich.

¹³ *Vietnam*, <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/vnm/> [dostęp 25 lutego 2017].

¹⁴ Huynh Thuc Vy, *Vietnam's Confucius Institute Distraction*, <http://thediplomat.com/2013/11/vietnams-confucius-institute-distraction/> [dostęp 10 września 2016].

Wietnam kontynuował wysiłki w kierunku wielostronnego uregulowania. Propozycja nawet dialogu trójstronnego z udziałem Japonii i USA¹⁵.

W maju 2014 r. strony podpisały porozumienie o podstawowych zasadach uregulowania sporów morskich. Dodatkowo powołały grupę roboczą, która miała reagować na pojawiające się incydenty w tym spornym regionie. Chiny odmówiły jednak współpracy, do czasu kiedy Wietnam wstrzyma swoje działania na rzecz umiędzynarodowienia sporu i wycofa się z organizowania interwencji międzynarodowej, angażującej USA i Japonię.

Konflikt o archipelagi nie tylko negatywnie oddziałuje na dwustronne stosunki chińsko-wietnamskie, ale radykalizuje przy tym opinię publiczną, co może być również kartą przetargową wietnamskich władz. Niemniej podejmowane działania kształtują obraz Wietnamu jako kraju walczącego o swoje interesy, umiejętnie i wytrwale szukającego poparcia dla nich zarówno w regionie, jak i na szerszym forum międzynarodowym.

Pozostali partnerzy regionalni

Budowa bliskiego sojuszu z USA nie wydaje się ani możliwa, ani korzystna dla Wietnamu w obliczu relacji z Chinami. Dla Wietnamu oba mocarstwa są najważniejszymi adresatami wietnamskiej strategii *balance of power*. Najważniejszymi, ale nie jedynymi – Wietnam stara się polepszyć stosunki z państwami Azji Wschodniej i Południowej, zwłaszcza z Japonią, Koreą Południową, Indiami, Rosją i Australią. Wszystkie one są na liście strategicznych partnerów Wietnamu.

Tabela 2. Partnerzy strategiczni i partnerzy wszechstronni (*comprehensive*) Wietnamu

Państwa	Data podpisania porozumienia o partnerstwie
Rosja	2001
Japonia	2006
Indie	2007
Chiny	2008
Australia (partnerstwo wszechstronne)	2009
Wenezuela (partnerstwo wszechstronne)	2008

¹⁵ Carl Thayer, *Vietnam Mulling New Strategies to Deter China: What is Vietnam's Strategy for Resisting Chinese Coercion?*, „The Diplomat”, 28 maja 2014.

Państwa	Data podpisania porozumienia o partnerstwie
Nowa Zelandia (partnerstwo wszechstronne)	2009
Korea Południowa	2009
Hiszpania	2009
Wielka Brytania	2010
Niemcy	2011
Dania (partnerstwo wszechstronne)	2013
Francja	2013
Indonezja	2013
Włochy	2013
Singapur	2013
Tajlandia	2013
Ukraina (partnerstwo wszechstronne)	2013
Stany Zjednoczone (partnerstwo wszechstronne)	2013

Źródło: Mark Manyin, *Vietnam Among the Powers: Struggle & Cooperation*, <http://www.theasanforum.org/vietnam-among-the-powers-struggle-cooperation/> [dostęp 26 lutego 2017].

Japonia i Korea to przede wszystkim partnerzy ekonomiczni. Japonia umiejętnie stosuje swoją dyplomację ekonomiczną, jest dostawcą pomocy rozwojowej (ODA) i bezpośrednich inwestycji kapitałowych (FDI), których wartość szczególnie wzrosła po podpisaniu w 2009 r. porozumienia o partnerstwie gospodarczym. Strony współpracują również w sferze polityki międzynarodowej (Wietnam popiera aspiracje Japonii do bycia stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ) i bezpieczeństwa; stabilizacja akwenu Morza Południowochińskiego jest ważna ze względu na interesy japońskie i przebiegające tu szlaki handlowe. Zwłaszcza premier Shinzō Abe postawił na politykę bezpieczeństwa militarnego, co spotkało się z uznaniem strony wietnamskiej¹⁶. Dodatkowo należy pamiętać, że obie strony uczestniczyły w rozmowach na temat Partnerstwa Transpacyficznego i podpisały porozumienie. Japonia umiejętnie stosuje dyplomację ekonomiczną, a w sprawach bezpieczeństwa jako sojusznik amerykański wzmacnia pozycję USA w polityce „rebalansowania”.

Korea z kolei w sprawie sporu wykazuje duży dystans. Najważniejsza dla niej jest sytuacja na Półwyspie Koreańskim i tutaj koncentruje swoje wysiłki, a geopolityczna rola Chin jest nie do przecenienia. Warto wspomnieć, że oba kraje łączą ściśle więzy gospodarcze i inwestycyjne¹⁷.

¹⁶ *Vietnam Among the Powers: Struggle & Cooperation*, <http://www.theasanforum.org/vietnam-among-the-powers-struggle-cooperation/> [20 stycznia 2015].

¹⁷ Van Jackson, *The South China Sea Needs South Korea*, <http://thediplomat.com/2015/06/the-south-china-sea-needs-south-korea/> [dostęp 28 lutego 2017].

Do ważnych sojuszników Wietnamu należą Indie. Tradycje współpracy z nimi są duże – to przecież Indie były jako państwo neutralne członkiem i przewodniczącym Międzynarodowych Komisji Nadzoru i Kontroli. To również Indie mają niezałatwione spory z Chinami, więc w sposób naturalny rozumieją i podzielają racje wietnamskie w relacjach z Państwem Środka. Retoryka, która legła u podstaw polityki indyjskiej, jest zbieżna z wietnamską. W corocznym raporcie na lata 2012–2013 przygotowanym przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych Indii czytamy o woli rozwijania relacji dobrosąsiedzkich, przyjacielskich i zrównoważonych z mocarstwami i partnerskich stosunków z państwami rozwijającymi się na zasadzie wzajemnej korzyści¹⁸. Wietnam jest adwokatem ściślejszej integracji Indii z regionem, oba państwa chcą również rozwijać współpracę w sferze bezpieczeństwa militarnego. Wietnam popiera starania Delhi o akcesję do APEC, wbrew stanowisku Chin także do EAS, jest również sympatykiem starań Indii o stałe członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa ONZ. W 2015 r. Wietnam rozpoczął trzyletni okres koordynacji współpracy na linii ASEAN–Indie¹⁹.

Wietnam liczy na większe zaangażowanie Indii w uregulowanie sporu o archipelagi na Morzu Południowochińskim. Problemy bezpieczeństwa i współpracy militarnej zostały wyeksponowane w czasie wrześniowej (2014) wizyty prezydenta Indii Siddharthy Mukherjee w Wietnamie. Dodatkowo we wspólnym komunikacie określono pięć innych dziedzin współpracy dwustronnej, a są to: polityka, gospodarka, nauka i technologia, kultura i kontakty międzyludzkie, dyplomacja regionalna i multilateralna²⁰. W prywatnych rozmowach strony zgodziły się co do współpracy trójstronnej razem z Japonią w kwestiach gospodarczych i bezpieczeństwa²¹. W sierpniu 2016 r. miała miejsce wizyta premiera Indii Narendry Modi, w czasie której osią rozmów był czynnik chiński. Ta strategiczna dwustronna współpraca także ma szansę wzmocnienia dzięki dobrym relacjom zarówno Indii, jak i Wietnamu z Rosją.

Rząd wietnamski podkreślał, że stosunki z Rosją są jednym z priorytetów polityki zagranicznej, i po jego stronie leżała inicjatywa poszukiwania nowego modelu współpracy, co zgodnie podkreślają rosyjscy wietnamiści, po rozpadzie ZSRR²².

¹⁸ Shantanu Chakrabarti, *India's Evolving Foreign Policy in a Regional Perspective*, w: Jakub Zajączkowski, Jivanta Schöttli, Manish Thapa (red.), *India in the Contemporary World. Polity, Economy and International Relations*, Routledge, London, New York, Delhi 2014, s. 207.

¹⁹ *India and Vietnam Advance Their Strategic Partnership*, <http://thedi diplomat.com/2014/12/india-and-vietnam-advance-their-strategic-partnership/> [dostęp 20 lutego 2015].

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże.

²² Patrz m.in. Jewgienij W. Kobieliw, *Sowremiennyj Wietnam, reformy, obnowlienije, modernizacja (1986–1997)*, Institut Wostokowedenija RAN, Moskwa 1999, s. 86.

Wietnam jest wymieniany w gronie ważnych partnerów rosyjskich. Deklaracja o strategicznym partnerstwie została podpisana w Hanoi w 2001 r., ale dopiero w drugiej dekadzie XXI w. można zaobserwować pewne ożywienie w dziedzinie współpracy militarnej i politycznej przy nienadążającej wciąż współpracy gospodarczej.

Podobnie jak w przypadku Indii Wietnam jest orędownikiem ściślejszej integracji Rosji z regionem na zasadach niedyskryminacji zgodnie z „otwartym regionalizmem”, popiera również aktywizację polityki Rosji w regionie Azji i Pacyfiku. Rozwija się współpraca w energetyce atomowej, silna jest współpraca militarna i technologiczna. W kwietniu 2015 r. między innymi te tematy omawiano w czasie wizyty premiera Dmitrija Miedwiediewa w Hanoi. Wizycie nadano wysoką rangę, a w jej trakcie strony podpisały siedemnaście porozumień dotyczących prestiżowych projektów gospodarczych i naukowych, o których rozmawiano już wcześniej, w tym pierwszej elektrowni atomowej w Wietnamie czy otwarcia centrum badań nuklearnych i technologii. Ciekawym projektem stało się przystąpienie Wietnamu do Euroazjatyckiej Unii Ekonomicznej. Ta inicjatywa ma służyć znacznemu zwiększeniu wymiany gospodarczej obu państw, ale również ma sprawić, by Wietnam stał się pomostem dla ściślejszej integracji Rosji z regionem Azji Południowo-Wschodniej i adwokatem jej odpowiedzi na amerykański *pivot to Asia*.

Jednak w ostatnim okresie temperatura wzajemnych relacji ostygła. Program współpracy nuklearnej nadal pozostaje w sferze deklaracji, problematyczna staje się pozycja Rosji wobec konfliktu na Morzu Południowochińskim. Rosja co prawda deklaruje bezstronność, wspiera pokojowe załatwienie sporu, ale jej sympatie bardziej przekładają się na wietnamskiego konkurenta. Świadczy o tym wypowiedź ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa, który jest przeciwnikiem umiędzynarodawiania sporu i włączania do niego takich organizacji jak ASEAN, ARF czy EAS. Również wypowiedź prezydenta Władimira Putina, który stwierdził, że orzeczenie Trybunału w Hadze może utrudnić wyjście z impasu na Morzu Południowochińskim, popierając tym samym stanowisko chińskie, wywołała konsternację²³.

Coraz ściślejsze kontakty łączą Wietnam z Australią. We wrześniu 2009 r. w czasie wizyty w tym kraju sekretarza KPW Nong Duc Manha strony podpisały porozumienie o wszechstronnym partnerstwie, co świadczy o ich zainteresowaniu rozwojem wzajemnych kontaktów. Dotyczy ona wielu sektorów, poczynając od stale rosnącej współpracy gospodarczej, inwestycyjnej i finansowej poprzez naukową, edukacyjną, w dziedzinie usług, polityki równościowej itd. Australia stała się bardzo popularnym kierunkiem wymiany studenckiej.

²³ *Putin: Outside Interference in South China Sea Dispute Will Do Only to Harm*, <http://www.reuters.com/article/us-g20-russia-china-idUSKCN11B1QC> [dostęp 23 lutego 2017].

Wietnam jako członek ASEAN od stycznia 2010 r. uczestniczy w strefie wolnego handlu ASEAN–Australia–Nowa Zelandia i współpracuje z Australią w innych forach międzynarodowych, takich jak APEC, EAS, TPP czy Komisja Rzeki Mekong. Dlatego też Australia jest zainteresowana stabilizacją w regionie Azji, w tym problemem sporu na Morzu Południowochińskim. Podobnie jak w przypadku Stanów Zjednoczonych dla Australii najważniejsza jest swoboda żeglugi, ale w odróżnieniu od swojego partnera nie stosuje pokazu siły na tych akwenach. Wiele wypowiedzi australijskich ekspertów²⁴ świadczy o zrozumieniu dla działań chińskich i stwierdza, że nie zagrażają one swobodzie nawigacji. Australię z Chinami łączą silne więzy gospodarcze, oba państwa podpisały w grudniu 2015 r. porozumienie o wolnym handlu, stąd duża ostrożność wobec tych wszystkich działań, które mogą zaszkodzić tym dobrym relacjom, będącym na fali wzrostu.

Wnioski

Wietnam z powodzeniem realizuje swoją politykę multilateralizacji partnerów. Nadal najważniejszym kierunkiem pozostaje region Azji Wschodniej, a przede wszystkim ASEAN. W tym układzie Wietnam jest bardzo aktywnym graczem. To głównie państwa regionu pozostają największymi inwestorami i są bezpośrednio zainteresowane stabilizacją regionalną oraz wszechstronną współpracą. Jednak polityka „bycia przyjacielem wszystkich” ma pewne ograniczenia. Najpoważniejszym obecnie jest spór na Morzu Południowochińskim. Cele strategiczne Chin i Wietnamu wykluczają się. Rozwiązania konfliktu nawet o krok nie przybliżył werdykt arbitrażowy Trybunału w Hadze, który stwierdzał, że Chiny nie mogą rościć pretensji do spornych terytoriów, posługując się argumentami historycznymi. Daje jednak pewną nadzieję na prawne zakończenie sporu. Sprawę wniosły Filipiny, ale Wietnam jeszcze przed rozstrzygnięciem stwierdził, że się podda i zaakceptuje orzeczenie. Werdykt wychodzi naprzeciw oczekiwaniom wietnamskim, ale nie we wszystkich państwach, potencjalnych sojusznikach w sporze, wzbudził takie samo zadowolenie. Przykładem są tu Rosja czy chociażby Australia. Dla wszystkich tych państw, w tym dla samego Wietnamu, Chiny są ważnym partnerem gospodarczym i politycznym. Zaognianie stosunków z tym mocarstwem dla nikogo nie jest dobrym rozwiązaniem. Zatem wyraźnie widać, że w problem Morza Południowochińskiego zaangażowani są dwaj główni gracze: Stany Zjednoczone

²⁴ Przykładem są oceny prof. Grega Austina na podstawie: *Australia's Flawed Position on the South China Sea*, <http://www.eastasiaforum.org/2016/03/10/australias-flawed-position-on-the-south-china-sea/> [dostęp 23 lutego 2017].

i Chińska Republika Ludowa, wokół których ogniskują się bardziej lub mniej widoczne sympatie zainteresowanych państw regionu. Obecnie Wietnam szuka wsparcia dla swoich aspiracji i znajduje je po stronie amerykańskiej, zdając sobie sprawę z tego, że cele Ameryki nie zawsze są tożsame z wietnamskimi. Inni partnerzy regionalni, ale i eksperci zajmujący się problemami bezpieczeństwa regionalnego wykazują daleko idącą wstrzeźliwość co do intencji USA. Niezależnie od tych wszystkich uwarunkowań i pajęczyny zależności spór jest bardzo groźny dla stabilności regionalnej, a cierpliwość stron się wyczerpuje.

Podstawowym celem strategii amerykańskiej w Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej jest powstrzymanie Chin. Dla USA Wietnam jest częścią tej strategii i dlatego gotowe są zastosować różne narzędzia militarne, ekonomiczne i dyplomatyczne. Stosunki amerykańsko-chińskie, zwłaszcza w omawianym regionie, wyraźnie zmierzają w kierunku zimnowojennym. Każdy z tych powstających zimnowojennych bloków buduje swoje strefy wpływów i dąży do supremacji militarnej²⁵. Różnicą wobec zimnej wojny z przełomu lat 80. i 90. jest jednak to, że udaje się unikać bezpośredniej konfrontacji w związku z różnymi kompleksowymi zależnościami.

Summary

Vietnam – evolution of the situation in the region and its relations with the powers. In the shadow of the dispute in South China Sea

Introduction of Doi Moi economic reforms at the 6th National Congress of the Communist Party of Vietnam was successful owing to the changes in the field of the foreign policy. The main rationale in this policy was multilateralization and improvement and intensification of the economic cooperation and political ties with the great powers. The political attention has continued to be focused on the East Asia region, primarily on the ASEAN. In this scheme Vietnam plays proactive role. Countries from the region remain the biggest source of investments, being directly interested in maintaining regional stability and multilayered cooperation. Regardless of the ability to accomplish political goals, Vietnam seeks to enhance its position through the cooperation with the major regional economies. However, the policy of being a friend of all countries has its limitations. The most pertaining

²⁵ Le Hong Hiep, *The Vietnam–US–China Triangle: New Dynamics and Implications*, „ISEAS Perspective”, 2015, nr 45.

among them is the South China Sea dispute which induces Vietnam's greatest diplomatic effort vis-a-vis China. However, in the practical terms, even the verdict of the Hague Tribunal stating that China cannot claim the disputed islands on the basis of the historical arguments did not contribute to any important change in the matter. Although the verdict meets the Vietnamese expectations, yet it did not spark enthusiasm within all of the Vietnam's allies, including Russia and Australia. For all these states and Vietnam itself, China is an important political and economic partner. To sharpen relations with China would not be a desired solution for any of these states. Thus, one may consider the South China Sea as a problem to be solved between the United States and China, around which more or less voiced sympathies of the regional players are being focused. In its endeavour Vietnam is backed by the United States, although the American and Vietnamese interests are not always confluent. Growth of pro-American sympathies is evident in the social surveys. However, Vietnam's other regional partners and experts in regional security are rather reserved as to the political intentions of the United States. Notwithstanding those determinants and complex network of relationships, the dispute constitutes a great threat to the regional security.